

Veileder til skoler og barnehager i forbindelse med atomhendelser

1. Innledning
2. Om atomhendelser
  - 2.1 Barn og stråling
3. Tiltak ved atomhendelser
  - 3.1 Pålegg om akutt evakuering
  - 3.2 Råd om innendørsopphold
  - 3.3 Råd om jodtabletter
4. Aktører og ansvar
  - 4.1 Kriseutvalget for atomberedskap (KU)
  - 4.2 Statsforvalter
  - 4.3 Kommuner
  - 4.4 Skoler og barnehager
  - 4.5 Politiet
5. Viktige hensyn ved råd om innendørsopphold

1. Innledning

Sjansen for at det vil skje en alvorlig atomhendelse i eller nær Norge er liten. Dersom en slik hendelse skjer, kan det imidlertid gi store konsekvenser for helse, miljø og samfunn. En atomhendelse vil kunne påvirke de fleste deler av samfunnet og gi stort behov for samordning på tvers av sektorer.

Barn og unge er særlig sårbare for stråling og radioaktivitet. Det er derfor viktig å sikre dem så god beskyttelse som mulig. Målet med denne veilederen er å bidra til at skoler, barnehager og andre virksomheter som driver opplæringstilbud for barn og unge er best mulig forberedt på atomhendelser. Målgruppene er først og fremst kommuner, fylkeskommuner og private virksomheter som har ansvar for å lage beredskapsplaner og krisehåndteringsrutiner for skoler og barnehager (inkludert offentlige/private barnehager, grunnskoler, videregående skoler, skolefritidsordninger, barnepassvirksomheter og tilsvarende virksomheter). Veilederen kan også være relevant for andre.

I [Kommunal atomberedskap – plangrunnlag](#) fra 2022 beskrives et minimum av hva kommunene bør planlegge for når det gjelder atomhendelser. Denne veilederen gir mer utdypende råd og anbefalinger til kommunene og andre relevante aktører.

2. Om atomhendelser

En atomhendelse er en situasjon der strålenivåene er høyere enn normalt som følge av en unormal hendelse. Det kan skyldes spredning av radioaktivt materiale, manglende skjerming av radioaktiv kilde eller en strålekilde ute av kontroll.

Vi tar i denne veilederen utgangspunkt i hendelser som fører til utslipp av radioaktive stoffer i luften. Det kan eksempelvis være utslipp fra et reaktordrevet fartøy i havn eller i bevegelse langs kysten av Norge, utslipp fra et kjernekraftverk nær Norge eller utslipp fra de to forskningsreaktorene i Halden og på Kjeller. Dersom utslippet oppstår lokalt i Norge, vil det være lite tid til å forberede tiltak. Et utslipp i andre land eller ved kysten kan gi noe tid til å forberede og gjennomføre tiltak før de radioaktive luftmassene kommer.

2.1 Barn og stråling

Strålingen fra en atomhendelse kan øke risikoen for å utvikle kreft og enkelte andre sykdommer senere i livet. Det kan ta fra noen år til flere tiår før seneffektene eventuelt viser seg. Barn og unge er ekstra sårbare når det gjelder stråling. De er i vekst og utvikling og har høy celledeling, noe som øker risikoen for DNA-skader som følge av strålingen. Det kan igjen føre til utvikling av kreft. Barn har dessuten lang forventet levetid i forhold til voksne, og vil kunne rekke å utvikle sykdom senere i livet.

3. Tiltak ved atomhendelser

Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) er leder for og sekretariat for [Kriseutvalget for atomberedskap](#) (KU). Hvis det skjer en atomhendelse som rammer Norge eller norske interesser, skal KU sørge for koordinert innsats og informasjon. KU har fullmakt til å sette i verk bestemte tiltak for å redusere konsekvensene i en akutfase av en atomhendelse (i henhold til [strålevernloven](#)). Målet er å beskytte liv, helse, miljø eller andre viktige samfunnsinteresser. De fastsatte tiltakene som KU kan benytte er blant annet beskrevet i [Kongelig resolusjon av 23. august 2013](#).

I denne veilederen presenteres tre av tiltakene, som vil kunne påvirke skoler og barnehager mv. i stor grad. Disse er råd om innendørsopphold, råd om inntak av jodtabletter og pålegg om akutt evakuering.

I starten av en atomhendelse vil det som oftest være uavklart hvilke typer og hvor store mengder radioaktive stoffer utslippet inneholder. KU vil basere seg på DSAs prognoser ut fra vær og vind og kunnskap om utslippskilden, før tiltak besluttes.

3.1 Råd om innendørsopphold

Råd om innendørsopphold kan bli gitt akutt eller i situasjoner som utvikler seg over timer eller dager, slik at det er mer tid til forberedelser. Rådet kan gjelde for hele befolkningen, men det kan også bli gitt til enkelte grupper, som barn og unge og gravide og ammende. Radioaktive stoffer i luften vil ganske raskt føres videre med vær og vind. Derfor vil et råd om innendørsopphold bare gjelde i inntil 48 timer. Råd om innendørsopphold vil kunne få flere konsekvenser for skoler, barnehager mv., og dette er beskrevet nærmere under punkt 5.

3.3 Råd om inntak av jodtabletter

Et radioaktivt utslipp til luft inneholder ofte radioaktivt jod, som kan øke risikoen for kreft i skjoldbruskkjertelen. Jodtabletter blokkerer opptaket av radioaktivt jod i skjoldbruskkjertelen og reduserer risikoen for å få kreft i denne. Det er spesielt viktig at barn og unge under 18 år samt gravide og ammende har tilgang til jodtabletter, siden disse har størst risiko for å få kreft i skjoldbruskkjertelen.

Jodtabletter skal bare tas hvis KU anbefaler det. KU anbefaler generelt at alle kommuner har jodtabletter tilgjengelig for alle barn og unge under 18 år, i tillegg til gravide og ammende. Tablettene må tas nærmest mulig tidspunktet for eksponering for radioaktivt jod. Derfor bør tablettene gjøres tilgjengelig der barn og unge oppholder seg, både hjemme, men også i skoler og barnehager mv. [På nettsidene til DSA kan du lese mer om jodtabletter.](#)

3.3 Pålegg om akutt evakuering

KU kan pålegge akutt evakuering av lokalsamfunn i tilfeller der utslippskilden, for eksempel en lokal reaktor eller et havarert fartøy med reaktor, utgjør en direkte trussel mot liv og helse lokalt. I en slik situasjon vil det radioaktive utslippet til luft være så stort at det ikke gir nok beskyttelse å oppholde seg innendørs. Formålet vil være å beskytte befolkningen mot sterk radioaktiv forurensning som har oppstått eller som kan oppstå. Evakueringssonen vil være begrenset til noen kilometer.

KU kan også pålegge sikring av områder som er eller kan bli sterkt forurensset, for eksempel i form av begrensnig av tilgang og trafikk. Dersom KU pålegger evakuering eller avsperring av et område, vil alle som holder til i dette området, deriblant skoler og barnehager, bli stengt. En evakuering vil få omfattende konsekvenser for området som berøres, og samfunnsfunksjonene her vil bli svært begrenset.

4. Aktører og ansvar

4.1 Kriseutvalget for atomberedskap (KU)

I en akutfase av en atomhendelse har KU ansvar for å beslutte og koordinere situasjonen fra nasjonalt nivå. KU skal:

- a) gi samordnede pålegg med sikte på å beskytte liv, helse, miljø og andre viktige samfunnsinteresser
- b) innhente og bearbeide informasjon og måldata for å utarbeide en best mulig oversikt over situasjonen, samt prognoser for hvordan situasjonen vil utvikle seg
- c) sørge for samordnet informasjon til myndigheter, publikum og medier.

KU har plikt til å gi ansvarlige departementer melding om beslutninger og pålegg om tiltak. Hvis KU gir informasjon, råd eller pålegg som gjelder skoler og barnehager mv., vil dette bli kommunisert til kommunene via statsforvalter.

4.2 Statsforvalter

Statsforvalter har ansvar for koordinering av beredskapen på regionalt nivå. Statsforvalter skal etablere det nødvendige regionale forum for koordinering, der berørte etater deltar, og et planverk for sin funksjon i atomberedskapen. Statsforvalter skal medvirke til at de regionale og lokale etater som kommer inn under statsforvalters generelle koordinerings- og samordningsansvar, har etablert tilfredsstillende planer for atomhendelser som en del av et samordnet planverk.

Statsforvalter skal sørge for koordinering og bidra til iverksettelse av samordnede tiltak regionalt og lokalt ved en atomhendelse. Dette gjelder både beskyttelsestiltak og formidling av informasjon til media og publikum. Tiltakene formidles normalt som oppdrag fra KU, og statsforvalter sørger for nødvendige tilpasninger og prioriteringer ut fra regionale forhold. Statsforvalter skal formidle relevant informasjon fra regionen til KU, som kan være av betydning for de beslutninger som treffes og tiltak som iverksettes.

4.3 Kommunene

Kommunen har ansvar for å koordinere en atomhendelse på lokalt nivå, og for å koordinere planarbeidet for virksomheter, deriblant skoler og barnehager, som ligger i kommunen. Når kommunen har fått melding via statsforvalter om at KU har gitt pålegg, råd eller annen informasjon som gjelder skoler, barnehager mv., skal kommunen som hovedregel koordinere informasjonen og formidle denne videre til disse.

Kommunen skal lage en overordnet beredskapsplan for befolkningen og alle virksomheter som ligger i den. For atomhendelser kan kommunen bygge på informasjon og veiledning fra DSA og egne risiko- og sårbarhetsanalyser av hvordan atomhendelser kan påvirke dem, inkludert skoler og barnehager. Kommunens beredskapsplan skal være samordnet med beredskapsplaner til barnehager og skoler.

4.4 Skoler og barnehager

Skoler og barnehager mv., både offentlige og private, skal ha planer og rutiner for å håndtere alvorlige hendelser basert på risiko- og sårbarhetsanalyser.

Skoler og barnehager mv. må for eksempel

- ha rutiner for hvordan de skal informere foreldre/foresatte om henting av barn ved råd om innendørsopphold
- planlegge hvordan tiltak som innendørsopphold og utdeling av jodtabletter kan bli gjennomført, basert på føringer fra lokale myndigheter
- ha rutiner som sikrer oversikt over hvem som er til stede og hvem som er evakuert, hentet eller har reist hjem ved en atomhendelse
- ha planer som sikrer tilstrekkelig bemanning inntil alle barn er evakuert eller hentet av foreldre/foresatte
- sørge for oversikt over hvem som kan kontaktes hvis det blir behov for bistand fra kommunen, for eksempel til hjemkjøring av barn
- samarbeide med helsestasjons- og skolehelsetjenesten, PPT, barnevern og andre kommunale tjenester for å få oversikt over hvilke barn/unge som trenger oppfølging av helsemessige, personlige, sosiale eller emosjonelle årsaker.

4.5 Politiet

Politiet har ansvar for å gjennomføre pålegg om evakuering. Dersom evakuering er aktuelt, vil politiet ta kontakt med den berørte kommunen. Behov for sperring av områder vil også bli vurdert, basert på den aktuelle situasjonen og det geografiske området.

5. Viktige hensyn ved råd om innendørsopphold

Et råd om innendørsopphold vil kun gjelde i inntil 48 timer. Det er med andre ord ikke snakk om en lang periode, som eksempelvis pandemien.

Råd om innendørsopphold vil normalt bli gitt et par timer før helserisikoen inntreffer. Dersom barn og unge er på skolen, i barnehagen mv. når det gis råd om innendørsopphold, bør barna bli hentet og fraktet hjem. Inntil de blir hentet, bør barn og ansatte holde seg innendørs. Dører og vinduer bør være lukket og ventilasjonssystemet slås av.

Enkelte foreldre/foresatte vil trolig ikke ha mulighet til å hente barna på kort varsel. I tillegg vil noen ansatte i skoler og barnehager trolig måtte hente egne barn, slik at bemanningen blir redusert. Det vil også kunne oppstå trafikkutfordringer i forbindelse med at mange skal hentes samtidig. Kommunene bør ha en plan for hjemkjøring av barn og elever som ikke blir hentet av foreldre/foresatte.

Barn av foreldre i samfunnskritiske funksjoner har samme krav til beskyttelse ved en atomhendelse som andre. Derfor bør virksomheter, så langt det lar seg gjøre, legge til rette for at foreldre/foresatte i samfunnskritiske funksjoner som er alene om omsorgen, kan være hjemme med egne barn når råd om innendørsopphold gjelder. Barn som har foreldre/foresatte i samfunnskritiske funksjoner som likevel må på jobb under råd om innendørsopphold, skal få et tilbud fra kommunen. Dette bør så langt som mulig løses uten at barna må være utendørs.

Barn og ansatte som må være på skolen/i barnehagen når det er gitt råd om innendørsopphold, skal eksponeres så lite som mulig for stråling. DSA har utarbeidet veiledning om beskyttelse av arbeidstakere, som også kan benyttes til dette formålet: [Veiledning ved råd om innendørsopphold pga. radioaktivt utslipp til luft](#).

Gravide og ammende skal unntas arbeid utendørs når råd om innendørsopphold gjelder.

Sentrale dokumenter og mer informasjon

- [Generell informasjon om norsk atomberedskap](#)
- [Kommunal atomberedskap – plangrunnlag](#)
- [Veileder til kommunene om jodberedskap ved atomhendelser](#)
- [Veiledning til arbeidsgivere og yrkesgrupper med kritiske samfunnsfunksjoner ved råd om innendørsopphold pga. radioaktivt utslipp til luft](#)
- [Plan for kommunenes psykososiale oppfølging](#)
- [Psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer](#)
- [Forskrift om kommunal beredskapsplikt](#)
- [Forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger](#)
- [Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret](#)
- [Hvordan forebygge og håndtere alvorlige hendelser i barnehage og skole \(udir.no\)](#)